

Een Engelse compagniescommandant in de godsdiensttwisten tijdens het twaalfjarig bestand.

De twisten tussen Remonstranten en Contraremonstranten bereikten hun hoogtepunt in het jaar 1619. De beide Woerdense predikanten, Ds. Petrus Cupus en Ds. Petrus de Bricquigny, die Remonstranten waren, werden afgezet, en in hun plaats kwamen Contraremonstranten. Beiden moesten zij voor mei 1619 hun pastorie ontruimen.

De Remonstranten zetten hun godsdienstoefeningen voort in particuliere huizen. Ook dit werd echter verboden. Op 7 juli 1619 besloot de vroedschap, na overleg met de gouverneur, nog eenmaal de samenkomsten door de officieren te laten verbieden ter plaatse waar zij gehouden werden. In dezelfde vergadering werden op bevel van de Staten van Holland vier Remonstrantse leden van de vroedschap ontslagen. ¹⁾

Dat na deze maatregelen de rust niet dadelijk weerkeerde, blijkt uit een brief van kapitein John Cooke, geschreven aan de Engelse gezant in Den Haag, Lord Carlton.

John Cooke was gedurende de jaren 1615 tot 1618 in garnizoen te Oudewater, waar hij ook reeds het een en ander had meegemaakt van de godsdiensttwisten. Ook uit die jaren zijn er enkele rapporten van hem aan Lord Carlton ²⁾

In september 1618 werd het garnizoen te Woerden uitgebreid tot twee compagnies. Ook kapitein John Cooke kwam te Woerden. Op 5 augustus 1619 schreef hij vandaar uit een brief aan Lord Carlton. ³⁾

Zijn belevenissen zijn interessant genoeg om hier weer te geven, vooral omdat hij een gebeurtenis beschrijft waarover in andere bronnen niets gevonden wordt. Zijn stijl is niet fraai; niettemin is het onderstaande zoveel mogelijk letterlijk vertaald.

“Right Honourable.

Ik zou U dadelijk geschreven hebben, doch onze bezigheden waren van dien aard dat ik nauwelijks tijd had een brief aan mijn luitenant-kolonel geschreven te krijgen om er Zijne Excellentie van in kennis te stellen. Indien onze compagnies in de wapens hadden kunnen komen, was de zaak geeindigd geweest, want we hadden ze betaald ⁴⁾: de kogels die langs de straat floten deden hen hun huizen opzoeken en koelden hen zo af dat ze de volgende dag hun hoeden begonnen af te nemen en beleefd tegen ons begonnen te zijn.

De gedeputeerden ⁵⁾ kwamen vrijdag in de namiddag binnen. Ik ging naar ze toe en bracht hen op de hoogte van de gang van zaken, en ze verzochten mij er goed op toe te zien, en hen op de hoogte te brengen als er nieuws was.

Zaterdagavond ging ik opnieuw naar hen toe om te vernemen wat zij gedaan wilden hebben. Zij verlangden de compagnies in het geweer te hebben om zes uur, daar zij zondagochtend vertrokken; en ik was vroeg op om te informeren, en aan nieuws te vernemen wat ik kon.

Eindelijk bracht iemand nieuws dat er een predikant in de Panbakery ⁶⁾ was gekomen, om te preken naar hij veronderstelde, doch dit wist hij niet zeker.

Dus ging ik naar de gedeputeerden en vertelde hen wat ik had gehoord, en dat ik, als het hun beliefd, een honderd man zou sturen, hetgeen zij gaarne wilden. Dus wees ik vierentwintig man uit een compagnie aan, en mijn luitenant op wie het lot viel, en de vaandrags van de andere compagnies; toen alles gereed was nam ik mijn luitenant mee naar de gedeputeerden om hem instructies te geven.

Dus gaven zij hem order door de Panbakery te gaan, en indien hij een samenkomst zag, de predikant in hechtenis te nemen; en verder dat hij wapengeweld moest gebruiken indien zij weerstand boden.

Dus mijn luitenant marcheerde weg met zijn mannen, maar vond niemand.

Maar men vertelde mijn luitenant dat zij naar de staat Utrecht waren gegaan, naar een plaats genaamd Sackfeild ⁷⁾, waarheen mijn luitenant volgde, waar zij tweemaal de klok hadden geluid voor de preek.

Dus zond mijn luitenant iemand naar de schout en secretaris om de reden te vernemen. Zij zonden hem bericht dat hij tot nu toe niet was afgezet, maar dat het de laatste keer was dat hij zou preken. Dus keerde mijn luitenant omstreeks elf uur met zijn troepen terug.

Dit Sackfeild ligt ongeveer een uur gaans van Worden.

Op maandagmorgen waren de compagnies om zeven uur in het geweer. De dijkgraaf met de schout en hun dienaren gingen met twaalf musketiers en een sergeant naar de huizen van diegenen die hun boeten niet op het stadhuis brachten, en namen of geld, of kregen genoegdoening voor zij weggingen. En de burgers zijn allen zo rustig als lammeren, en zullen zo blijven naar ik hoop.

De gouverneur van het kasteel vertelde de gedeputeerden dat al wat gedaan was op zijn instructies was geschied, hetgeen zowel ambtenaren als burgers beter weten. En wat goed gedaan is gebeurde op zijn instructies, maar als het anders uitviel had ik het gedaan, in strijd met zijn aanwijzingen. Maar er is tot nu toe niets gebeurd, en er zal ook niets gebeuren, bij de gratie Gods, zolang ik bij hem ben. Dit met mijn diens aan mijn Heer en mijn Vrouwe. Ik vertrouw U toe aan het onderrecht van de Almachtige.

De gouverneur is in deze godsdienst een goed man maar niettemin, als Uw Lordship mij toestaat, zag ik hem liever gaan dan komen.

Uwer Lordship, te ontbieden in iedere dienst waartoe ik in staat ben,

Worden, de
5e augustus
1619 nieuwe stijl

A handwritten signature in cursive script, reading "John Cooke". The signature is written in dark ink on a light background. There are some small marks above the "o" in "Cooke" and below the "e" in "Cooke".

John Cooke³

- 1) Gemeentearchief Woerden, Resolutiën van de vroedschap, deel 1.
- 2) A.W. den Boer en Johan Schouten, "Oud Oudewater", blz. 97 en 163.
- 3) Het begin van de brief wekt de indruk dat Cooke reeds eerder vanuit Woerden aan Carlton had geschreven. Deze brief is bewaard in het Public Office te Londen, onder nummer SP 84/91 folio 71. Zie over deze verzameling: N. Plomp, "Nederlandse locale geschiedenis in Engelse archivalia", in "Holland", 2e jrg. nr. 1. (februari 1970) blz. 22-24.
- 4) Er staat: "for whe had payd them";. Indien dit slaat op hetgeen volgt, betekent het misschien "want we hadden het hun betaald gezet".
- 5) Met de "gedeputeerden" wordt waarschijnlijk een commissie van de Staten van Holland bedoeld, waarvan sprake is in de resolutiën van de vroedschap d.d. 30 november 1618.
- 6) De "Panbakery" is de Pannenbakkerij, thans Leidsestraatweg.
- 7) "Sackfeild" is Zegveld.